

PODKOMORZY (257) *sb m*

Wszystkie o jasne.

sg N podkomorzy (110). \diamond *G* podkomorzégo (45); -égo (26), -ego (2), -(e)go (17); -égo : -ego *SarnStat* (26:2). \diamond *D* podkomorzému (14); -ému (4), -emu (1), -(e)mu (9); -ému : -emu *SarnStat* (4:1). \diamond *A* podkomorzégo (38); -égo (24), -(e)go (14). \diamond *I* podkomorzým (15), podkomorz(e)m (3); -ým *Leop, Mącz, SarnStat* (12); -(e)m *BudBib* (2); -ým : -(e)m *UstPraw* (1:1). \diamond *L* podkomorzým (2). \diamond *V* podkomorzy (1). \diamond *pl N* podkomorzowie (13), podkomorzy (1); -owie : -y *SarnStat* (13:1; 459). \diamond *G* podkomorzów (6), podkomorzých (1); -ów : -ych *SarnStat* (6:1; 1083); ~ -ów (5), -(o)w (1). \diamond *D* podkomorzóm (3). \diamond *A* podkomorze (3); -e (2), -(e) (1). \diamond *I* podkomorzmi (1). \diamond *L* podkomorzach (1).

Sł stp: podkomorzy, podkomorze, Cn: podkomorzy, Linde XIX w.: podkomorzy.

1. *Urzędnik ziemski rozstrzygający spory majątkowe o granice; delator, succamerarius JanStat, Cn; praediator Mącz; arbiter regundis finibus, commissarius, iuris praedialis a. praediatorii peritus, praefectus regendorum finium, recuperator Cn* (229) : A gdy iuż powod odzyerży zyłk/ tákowego fąd zyemłki ma odełłać do Podkomorzego álbo do iego vrzędu ná mieyfce roznic/ iáko do tego komu należy Exekucya około gránic. Potym Podkomorzy ma záwićie pozwać ftrony przed fię álbo przed fwoy vrząd *UstPraw* I; A gdy [powod] przyfięże/ tedy Podkomorzy ma fkázác gránice chowác wiecznemi czály/ ktorych gránic fkażń y wzytek poštěpek práwá ma Podkomorzy przes lift fwoy powodem odełłać fądowi zyemłkiemu *UstPraw* I; Podkomorzy álbo iego komornik nie ma więcey brác od fkończenia gránic iedno trzy grzywny. *UstPraw* I2; wżzákoż gdzye z Podkomorzem ma kto o gránice czynić/ tedy Podkomorzy ma wziác v nas Surrogácią *UstPraw* K2, Dv, I [4 r.], Iv [4 r.], I2 [3 r.]; Iáko Morze wymiáta/ ná brzeg zdechlę ryby/ Tákże ten Podkomorzy [*Jan Orzechowski*] też czyni bez chyby. Káždemu w oczy powie/ co mu fie nie widzi *RejZwierz* 79v; *OrzRozm* T2; Praediator, qui peritus est iuris ad praedia pertinentis, Podkomorzým może być zwan/ który gránic y kopców obyczáye y záchowanie y práwá wie. *Mącz* 317c; *PapPan* Q3v; *ActReg* 50; Práwo łobie fámí czyniémy. Sędziégo y Podkomorzégo łobie do tych praw iáko Exekutorów obiéramy. *SarnStat* 65; (*nagł*) **PODKOMORZY**. (-) Ten ma moc grániczenia: sypánia kopców, y inné dířpořtie zřtrony gruntów *SarnStat* 233; **TEŻ** vřtáviamy: iž gdy Podkomorzy Zupniká náwiédza w Zupách/ tedy Zupnik względem iego vrzędu będzie mu powinien dáć pořtaw fukná Máchelfkiégo *SarnStat* 378; POodkomorzowie wedle řtárégo zwyczáiu/ nie powinni przyřięgi czynić *SarnStat* 458; GDy kto nieřlufźnie nágáni řkazánié Podkomorzégo/ ma dáć mu zá winę řzeř grzywien *SarnStat* 468; W tych przerzeczonych czřtérzých przypadkách chcemy/ áby przerzeczona winá do nářzéy Komory byłá dawáná. Ale potym po wielkiéy częřci y ná Podkomorze, ná Woyłkié o przeiázy piecza iest włożoná *SarnStat* 516, *5, 233, 235, 338, 378 [3 r.] (91).

podkomorzy czego (13): Ktoby nieřtał ná woynie pod řwá chorągwiá ná mieyfcu iemu náznáczonym/ [...] á byłby nálezyon przes Podkomorzego onégo Powiátu álbo oney Zyemie/ [...] Tácy máią być przed námi pořtávieni. *UstPraw* Dv; A Kommiřsarze przy Podkomorzým/ álbo Komorniku onéy řiemie/ mogą bydź nietylko z onego/ ále y z inřzého bliřzřégo Woiewóřdtwá *SarnStat* 846; vřtáviamy/ áby [...] Podkomorzowie řiem z Komorniki řwoimi niewięcéy/ iedno trzy grzywny zá znák gránic wřzedy bráli. *SarnStat* 928, 235, 447, 463, 476 [2 r.], 605 (12).

W połączeniu z imieniem i (lub) nazwiskiem [w tym: imię i (lub) nazwisko + podkomorzy (55), podkomorzy + imię i (lub) nazwisko (5)] (60): Iakom ya nye rabal drew w Dzierzawie Iego M-czi pana pothkomorzego Marczyzna Volskyego Iedno w oycziznye swey *ZapWar 1546 nr 2619, 1546 nr 2620; PaprPan N2v; StryjKron 632 marg; SarnStat 371, 992. Cf W połączeniu z przydawką.*

W połączeniu z przydawką wskazującą na ziemię, okręg podległy władzy podkomorzego [w tym: cum ai (68), ziemie jakiej (2), w + L (1); z imieniem i (lub) nazwiskiem (54)] (71): My slachathny Alexy Vmiastowsk Szczesny Pogrossewski Szczesny oltharzewski wyznawamy przes ninieyssy Cirograph ze my reczem [!] spolną renką za vrodzonego pana Raphala Czosnowskiego Pothkomorzego Cziechowskiego [lege: Ciechonowskiego] *ZapWar 1549 nr 2657, 1507 nr 1988, 1549 nr 2658; Cznemu y dobrze ławnemu riczerzowi, Panu Mikołaiowi Oporowłkiemu, Podkomorzemu Wielunłkiemu na Wierułowu y Baranowie dziedziczowi MiechGlab ktv; LibLeg 6/115 [2 r.], 11/23v, 108v; RejZwierz 79, 79v, aa3v; OrzRozm S [2 r.]; Ian Czarnkowłki Podkomorzy Poznánłki z roskazania krolewłkiego poimał połty *BielKron 386v, 393, 393v; Słyzł kto kiedy z w.m páná Ianá Ocielkiego Podkomorzego Krák. á Ochmiłtrzá Krolowey Iey M. łtárey/ powiedáiąc o pánu Thęczyńłkim Podkomorzym Sędomiřłkim GórnDworz O5v; RejZwierc 254v; PaprPan C2, G2v, Q3v, V4; Piotr Száfrániec Podkomorzy Krákowłki trzeci raz Krzyżakow załádką poráził *StryjKron 537 marg; ActReg 49 [3 r.], 50, 53, 55, 70 (10); popráwę tych municiy Generál Wielgopolłki Káłztelan z podkomorzym Poznánłkim rewidowác/ i liczby łłuchác máią *SarnStat 970; Piotr Rádziwiłowicz Podkomorzy w Eyxyłzkách *SarnStat 997; Podkomorzy Ziemie Krákowłkiéy/ który teraz iest ábo zá czálem będzie/ Komorniká [...] ma náznáczác *SarnStat 1218, 57, 59, 259, 381, 383 (34); KlonFlis A2; Lecz mi to ná wielkiey przelzkodzie było/ że po zełciu z tego łwiátá brátá mego niebołzczyk Zacney Pámieći Ie^{so} M. Pan Stániřław Stárzechowłki Podkomorzy Ziemie Lwowłkiey/ piłmá [...] ná łwoy dozor [...] wzięł *SzarzRytłSzarz nłb 2.*******

W połączeniach szeregowych (14): *ComCrac 18; Ktoby chćiał grániczyć z náłzem imieniem/ obiecuiem ná żądanie poddánego náłzego dáć y zwolić dwu Commiřłfarzow y dygnitarzow/ y Podkomorzego/ ktorzy będą mogli gránice dołtátecznie vczynić. *UstPraw I2, G3; Iest w Polłzce Krol naywyřłzły Hetman: ma pod łobą Woiewody/ [...] ma Káłztellany/ Rotmiřłtrze/ ma Podkomorze/ ma Choráże/ ma Woyłkie/ y Stárołty *OrzRozm M3v; Podkomorzóm, Chorązóm, Woyłkim, w czym przyczyniono vrzędów. ABy tego roku ie [zamki] powinni obiechác/ y zrewidowác Podkomorzowie/ Chorązowie/ Woyłcy/ w łwoich Woiewódtwách. *SarnStat 234; á ná tych Wiecách wlyłcy máią byđz [...] y zásiádác mieyłcá łwé tym porządkiem. Naprzód Woiewodá/ Káłztelan/ Podkomorzy/ Chorąży/ Sędzia/ Podłędek/ Woyłki/ Stolnik/ y Podłtoli/ Piłarż/ wedle Státutu Koronného opiłánia. *SarnStat 742, *4, 230, 401, 605, 684, 954, 1185.*****

W charakterystycznych połączeniach: podkomorzy osobny (2); (W.M.M.) pan podkomorzy (11); podkomorzy powiatu (3), ziemi(e) [jakiej] (14); podkomorzego akta, apelacyja, dochod dzierzawa (2), elekcyja, komornik (4), list(y) (3), płaca (płat) (2), powinności, prawa (2), przysięga (3), ruszenie, sąd, skazanie (3); do podkomorzego apelacyja, pozywác, ruszyć [kogo]; podkomorzemu zapłacić (płacenie) (4); podkomorzego obierać [do czego], ruszyć (2), zwieść [ku czemu] (2); z podkomorzym granice czynić (mieć) (3); kommissarz przy podkomorzym.

Wyrażenia: »pieczęć podkomorzego« = *sigillum succamerarii JanStat* (3): Gdy kto wkaże lift Commiśfárki [...] / któryby znaczył známioná grániczne álbo lift zá pieczęcią Podkomorzego álbo Pánów ładowych [...] tákowem liftem [*lege*: listom] práwym [...] ma być wierzano *UstPraw* 12v; gdy lifty Kommiśarszów nászych [...] przez nas łá potwierdzoné/ álbo lifty pod tytułem y pieczęcią Podkomorzégo álbo łádu ziemkiégo gránice dóbr [...] w łobie zámykáiące będą przed námi/ álbo gdziekolwiek przed łádem okazáné *SarnStat* 842, 1116.

»urząd podkomorzego« = *officium succamerariatus JanStat* [*szyk* 3:2] (5): Krakówfkiégo Podkomorzégo vrząd/ y do Solnych Zup łie ściága. *SarnStat* 460; á przy ołtátnym y naroźnym kopcu powód przysięże z świádkki/ nic nie bacząc ná niebytność pozwánégo/ tylko przy bytności vržedu Podkomorzégo. *SarnStat* 467, 455, 516, 1310.

Zestawienie: »podkomorzy ziemski« (5): Tymże obyczáiem Podkomorzégo ziemkiégo elekcia ma dochodzić *SarnStat* 458; OKoło płácenia Podkomorzóm ziemfkim iednę y póspolitá wšzyftkim ziemióm vftáwé vczynilichmy *SarnStat* 476 [*idem* 928], 463, 928, 1175.

2. Zarządzający dworem władcy lub magnata (25) :

a. *Urządnik nadworny władcy, zarządzający dworem; accubitor cubiculi, camerarius, canacleus, canaclinus, decuris cubiculariorum, magister vel praefectus cubiculi et cubiculariorum regis, magnus cubicularius a. domesticus Cn* (24) :

α. *W Polsce* (14) : którą [*koronę*] on [*arcybiskup*] iáko wprzod inne rzeczy poświęciwšy y pożegnawšy/ w rękach obudwu Biškupow y námienionégo Podkomorzego/ ná odkrytą głowę Krolewfką/ z czerwoną háłtałową czapeczką wdział *BielKron* 329v, 329v; nacodobrze ydostatecznie Iego M.P. Podkomorzy odpisał dignitatem Krola Ie⁸⁰M. wewszystkim przestrzegaiąc *ActReg* 50, 51, 81.

podkomorzy czyj (3): Máciéy Zálińfki Podkomorzy náłz *SarnStat* 1044 [*idem* (2)] 1065, 1195.

W połączeniu z imieniem i (lub) nazwiskiem [*zawsze imię i (lub) nazwisko + podkomorzy*] (4): Wzywał też s łobą [*Jagiello*] [...] Záklikę z Międzygorzá Kánclerzá/ Mikołáiá z Mołkorzowá Podkánclerzého Polfkiego/ Spytká s Tarnowá Podkomorzého/ y inych wiele. *BielKron* 381v; *SarnStat* 1044, 1065, 1195.

W połączeniu szeregowym (1): Pieczęći Vržedników Dworfkich. Márfzałkowá/ Podkomorzégo/ Podfkárbiégo/ KuchmiŃtrzá/ Podczáfzého/ Kráyczégo/ Podłtolégo. *SarnStat* 1117.

Wyrażenie: »koronny podkomorzy« [*szyk* 3:1] (4): támże [*do kaplice św. Wacława*] tylko Krol wšzedł co z náczelnieyřzymi pány/ y támże zwleczon z onych łzath przez koronnego Podkomorzého *BielKron* 329; y iáko iest ten zwyczaj w kořciele/ że ku łpiewániu Ewángieliey/ y Biškupi Infuły łwe z głow łeymuia/ przeto theż koronny Podkomorzy/ przyłtápiwšy z wielką vćciwořciá á z niłką pokłoną/ ział K. Koronę z głowy *BielKron* 329v, 329v [2 r.].

β. *W starożytności i w czasach biblijnych; princeps eunuchorum a. quietis PolAnt* (10) : á (był) Šzeráiáh podkomorzem. *BudBib Ier* 51/59; Lecž vmyřlił Dániel ná łercu łwem žeby fię nie mazał iedłem potráwy krolewfkiey/ y winem pićia iego/ y prořił Podkomorzého žeby fię niezmázał. *BudBib Dan* 1/8, *Dan* 1/9, 10, 11, 18.

podkomorzy czyj [w tym: *ai poss* (3), *pron poss* (1), [G sb]] (4): Wktozym rodzaju takowych niesłufnych poštěpkow/ niektozy Dominicianow włafny potkomorzy/ iego nikczemność a głupstwo obyczainym pośmiewiŕkiem opifał. *KwiatKsiąż* G3; *BudBib Dan* 1/3; [Do tey [dzieweczki *Glafiry*] wkazał Benignus podkomorzy Licyniuŕz [zięcia cesarza *Konstantyna*] *SkarŻyw* 338]. Cf *Wyrażenie*.

Wyrażenie: »podkomorzy krolewski« (2): Tedy oni [mieszkańcy *Tyru i Sydonu*] iednoŕthaynie przyŕfli do niego [*Heroda*]/ y náfowiwŕzy Bláfufáf/ ktory był Podkomorzym krolewŕkim [qui erat *super cubiculum regis*]/ ŕządafi pokoiu *Leop Act* 12/20; *WujNT Act* 12/20.

b. *Na dworze magnata* (1) :

W połączeniu szeregowym (1): A Pan wielki muŕi mieć záfwdy zbytnie flugi [...]. Máfzałek rządny/ Piŕarz/ Podŕkárbi/ Ekonom/ Kuchmiŕtr/ Koniufzy/ Podkomorzy/ czynią nietylko dwor Páfŕki/ ále teŕ y Száfárze y Vrŕędniki rządne/ ŕyczliwe. *GostGosp* 2.

3. *Niewolnik zajmujący się sypialniáf i ubiorem pana* (2) : Super somnum servus, Náfde fnem ŕufgáf/ to yeŕt komornik/ podkomorzi. *Mącz* 433d; Vestipicus, Podkomorzi/ ŕufgáf zwláfzczáf ktory fwego panáf ŕzáfy w mocy y w opáftrznofci fwey ma. *Mącz* 490d.

*** *Bez wystarczáfcego kontekŕtu* (1) : Succamerarius, podkomorzy *BartBydg* 152b.

Synonimy: **2.** *dworzanin, komornik*; **3.** *łofniczy, ŕufga, ŕufzebnik*.

AL, JB